

adres

1. Docinki, uwagi itp. pod *czymś* adresem «docinki, uwagi skierowane do kogoś»: Ciągłe podróże Ribbentropa irytowały Anglików. Latający ambasador był nader często nieobecny w Londynie. Z tego też powodu kierowano pod jego adresem złośliwe uwagi. *K. Grünberg, B. Otręba, Ribbentrop.*

2. Pomyłka w adresie; pomylić się w adresie; to nie ten adres «o niewłaściwie skierowanych uwagach, pretensjach, prośbach»: Wasza Wielebność, pomyłka w adresie. Wasza Wielebność ma całkowitą rację, ale to nie do mnie z tą sprawą. Proszę to wszystko przedstawić osobie kompetentnej. *S. Mrożek, Teatr 2.*

3. Powiedzieć, mówić, kierować coś pod *czymś* adresem «powiedzieć coś, zwykle coś złośliwego, mając na myśli konkretną osobę»: Myślę, że zarząd główny partii wróci do kierowanych pod jego adresem zarzutów (...). *Życie 04/02/2000.*

4. Trafić pod właściwy adres «zwrócić się do właściwej osoby»: Chcę napisać dwie... co najmniej dwie książki. Może trafią pod właściwy adres. *J. Broszkiewicz, Twardowski.*

adwokat

Adwokat diabła «osoba broniąca niesłusznej lub złej sprawy, niekiedy w celu zmobilizowania strony przeciwnej do skuteczniejszego działania; advocatus diaboli»: Polityka, która przynosi konkretne korzyści i zyski w każdym społeczeństwie znajduje znakomitych adwokatów diabła. *J. Mieroszewski, Finał.*

afisz

1. Wejść, trafić na afisz; znaleźć się na afiszu; nie schodzić z afisza «o sztuce, filmie itp.: być wystawianym na scenie, wyświetlanym, granym»: Głińska reżyseruje dopiero od czterech lat. W każdym sezonie na afisz trafiają dwa, trzy jej przedstawienia. *Wprost 891/1999.*

2. Zdjąć z afisza «przestać grać sztukę, wyświetlać film»: Sztuka zostaje zdjęta z afisza po czterdziestu czterech przedstawieniach przy miazdzącej krytyce władz i recenzentów teatralnych. *WO 08/04/2000.*

3. Zejść, spaść z afisza «o sztuce, filmie itp.: przestać być granym, wyświetlanym»: Na widowni było zaledwie ok. 90 widzów i po jednym przedstawieniu sztuka zeszła z afisza. *A. Doboszevska, Wyspiański.*

akcent

1. Akcent spoczywa na *czymś* «coś jest szczególnie ważne»: „Andersonville” napisana została dla poکرзpienia serc (...). Dlatego akcent spoczywa w niej na walce ze złem, walce rodzącej się w zagrożonej społeczności jenieckiej. *NKul 4/1962.*

2. Kłaść, położyć akcent na coś «przywiązywać do czegoś szczególną wagę»: Rada kładzie w swej działalności akcent na respektowanie praw człowieka. *Rzecz 07/04/2000.*

akcja

1. Czyjeś akcje idą w górę «ktoś staje się coraz bardziej popularny, ceniony, wpływowy»: W Paryżu wszystko dobrze mi się ułożyło i spostrzegam, że moje akcje silnie w górę poszły, jedno tylko złe, mianowicie wystawiono „Ślub” (...) i kłapa, mówią ludzie, że nudne i gadatliwe. *W. Gombrowicz, Walka.*

2. Czyjeś akcje spadają, idą w dół «ktoś traci popularność, pozycję, wpływy»: Kiedy akcje prezydenta zaczęły spadać, (...) nastąpiło coś nieoczekiwanego, co powinno być gwoździem do trumny Clintona, a stało się kołem ratunkowym. *S. Głabiński, Polityka.*

3. Czyjeś akcje stoją dobrze, wysoko (źle, nisko) «ktoś jest (nie jest) popularny, ceniony, wpływowy»: Usiłuje nawet być sprytny, wie, że jego akcje w rodzinie nie stoją wysoko. *W. Karpiński, Fajka.*

akt

rel. **Akt strzelisty** «krótka, żarliwa modlitwa»: Ojciec Święty nie patrzył na nas – opowiada ks. Stanisław. – Oczy miał zamknięte, bardzo cierpiał i powtarzał krótkie modlitwy w formie aktów strzelistych. O ile dobrze pamiętam, to najczęściej: Maryjo, Matko moja! Maryjo, Matko moja! *Niedz 8/1998.*

akumulator

Podładować, naładować, ładować akumulatory «zyskać energię, nabrać chęci do działania dzięki komuś lub czemuś»: Każdy w pewnym momencie potrzebuje „naładować akumulatory” i robi to na swój własny sposób. Jedni idą na spacer, inni biorą relaksującą kąpiel lub masaż. *Cosm 3/2000.*

Adwokat diabła

Czyli: ktoś, kto broniąc sprawy niesłusznej lub atakując słuszną, przyczynia się do lepszej orientacji w dyskutowanych kwestiach; dawniej też po prostu: obrońca złej sprawy. W procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych *advocatus diaboli* szuka „haków” na przyszłych błogosławionych i świętych. Tę funkcję rzecznika publicznego ustanowił papież Leon X. Oficjalnie adwokat diabła jest określany mianem *promotor fide*, czyli 'opiekun wiary'. (*J.B.*)

alarm

1. Bić, uderzyć na alarm; podnieść, wszcząć alarm «zwracać czyjąś uwagę na groźne zjawisko, niepokojącą sytuację, wzywać do działania»: Niemcy i Szwedzi biją na alarm. Ostatnio bowiem obok amfetaminy ich rynek zalewa dobrze oczyszczony kompot w ciemnobrązowym kolorze, przemycany w butelkach Coca Coli. *H. Mąka, Piraci.*

2. Falszywy alarm «wiadomość, która wywołała zamieszanie lub spowodowała podjęcie jakichś działań i później okazała się nieprawdziwa»: Policja sądziła, że może w nim być ładunek wybuchowy. Wkrótce poinformowała jednak, że był to falszywy alarm. *Metr 19/03/2001.*

ale

pot. **Ale heca! Ale numer!, posp. Ale jaja!** «słowa będące spontaniczną reakcją na coś niespodziewanego»: Ale numer! Jędrzek pęknie z radości, kiedy to usłyszysz. *A. Lewańska, Sonata.*

alfa

książk. **Alfa i omega** «o człowieku, który dużo wie i jest niekwestionowanym autorytetem w jakichś sprawach»: Szył na izbie przyjąć jakąś rozharataną w bóje rękę. Na krok nie odstępowała go wtedy studentka (...). Ta samodzielna praca była jeszcze dla niego pewną nowością. W jej oczach był jednak alfą i omegą. *A. Strączek, Wyznanie.*

alkowa

Sekrety, tajemnice alkowy «szczegóły czyjegoś życia erotycznego»: (...) w przeciwieństwie do wielu kobiet, które w łóżku zanudzały go paplaniną o swych mężach (począwszy od błahostek, na przykład co oni chętnie jedzą na śniadanie, a skończywszy na najintymniejszych tajemnicach alkowy), Marta nie mówiła o swym mężu prawie nigdy. *J. Zielonka, Antypody.*

alleluja

Wesołego alleluja! «słowa będące życzeniami z okazji świąt wielkanocnych»

ambit

Wziąć, brać (coś) na ambit «uznać coś za punkt honoru i za wszelką cenę chcieć to zrobić»: Cóż to za przyjemny chłopak! Domyty, wyszczotkowany, wyczyszczony. Szykowny w najlepszym tego słowa znaczeniu. Moje drapichrusty wzięły też na ambit i podciągnęły się, aż miło. *H. Ożogowska, Dziewczyna.*

ambona

Spać z ambony «być wymienionym w odczytywanej z ambony zapowiedzi o zamierzonym małżeństwie»: A wiesz, że zeszłej niedzieli Kaśka z Michałem

spadli z ambony? – Nie, co ty, wreszcie, tak długo się zastanawiali, no, no. *Roz tel 2001.*

amen

1. pot. Jak amen w pacierzu «na pewno, bez wątplenia»: Zakochał się jak amen w pacierzu i wszyscy to widzieli. *W. Dymny, Opowiadania.*

2. pot. Na amen «całkowicie, zupełnie (zwykle o czymś niepożądanym)»: Pomyślałem sobie tak: dom jest ledwie i jako tako zamknięty, a głupia piwnica zamknięta jest na amen. Coś tam musi być w tej piwniczce! *K. Makuszyński, Szatan.*

Ameryka

iron. **Odkryć Amerykę** «dowieść czegoś oczywistego lub tego, co zostało już dowiedzione»: Zostałam zwolniona za zorganizowanie związku zawodowego w hipermarkecie, właśnie, nigdy nie przypuszczałam, że odkrywam Amerykę organizując taki związek (...). *TV rep 2001.*

amerykanka

Wolna amerykanka **a)** *sport.* «walka, zwykle zapaśnicza, w której wszystkie chwytły są dozwolone; wolnoamerykanka» **b)** *pot.* «sposób postępowania polegający na nieprzestrzeganiu żadnych zasad, reguł, norm; wolnoamerykanka»: Wolna amerykanka panuje zaś w radach gmin. Radni z ubogich wsi czy miasteczek zadowalają się 26 zł za udział w posiedzeniach samorządowych komisji i 48 zł za udział w sesji rady. Krezusi z gminy Warszawa Centrum biorą miesięczne ryczałty w kwocie niemal 10 tys. zł. *Życie 19/01/2000.*

Amor

książk. **Ktoś ugodzony, trafiony strzałą Amora** «o kimś zakochanym»

analfabeta

Wtórny analfabeta «o osobie, która zapomniała tego, czego się kiedyś nauczyła»: Książki można tu kupić już za złotówkę (...). Chętnych nie brakuje. – Ludzie nie czytają książek nie dlatego, że są wtórnymi analfabetami, a dlatego, że ich po prostu nie stać – mówi Irena Tobiasz. *GWR 11/09/1999.*

analfabetyzm

Wtórny analfabetyzm «utrata jakichś umiejętności»: Co gorsza – pojawiają się poglądy świadczące o wtórnym analfabetyzmie polityków. Eksponowane są zarówno zużyte tezy socjaldemokracji (...) jak i kompromitujące postulaty antyrynkowe. *Wprost 894/2000.*

angielski

Wyjść, wymknąć się itp. po angielsku «wyjść bez pożegnania, niepostrzeżenie»: Konrad ześlizgnął się